

Հերմինե Դելլայան

ՆՎԻՐՈՒՄԻ ՀՆՉՅՈՒՆՆԵՐ

*այն երաժշտությունը, որ հնչում է հոգուս մեջ, երբեք չի լռում. . .
երաժշտություն, որ գալիս է ոչ միայն երկրից, բնորոշող ձայներից,
այլ կյանքի թողած նստվածքների ներկայությունից, եռացող կրակից,
որ երբեք չդադարեց այրվել նրա հոգում. . .*

Երբ անդրադառնում եմ կյանքիս ապրած տարիներին՝ հետադարձ հայացք նետելով անցյալիս էջերին, հուշերս պատկերվում են սիրո և հավատարմության լուռ վկայությամբ, որոնք վերհիշում եմ անսահման սիրով ու կարոտով...

Սկսում եմ խորհել միատեղ ապրած 30 տարիների ուրախ և տխուր օրերը, փորձելով վերհուշերիս միջից ասելիքս դարձնել կենդանի հիշողություններ մի մարդու մասին, որը եղավ կյանքիս հավատարիմ ընկերը, ուղեցույցը, հենարանը՝ իր զուսպ խառնվածքով, գրավիչ հոգով և սիրով:

Հարություն Դելլայան՝ կոմպոզիտոր, մանկավարժ, հայրենիքի նվիրյալ, ում կյանքը և ստեղծագործական ուղին եղան դժվարին, լեցուն պայքարով, խոչընդոտներով, սակայն եղավ վերելք, որը կերտեց բացառիկ տաղանդով, աստվածատուր շնորհով և կամքի ուժով: Դելլայանը կյանքի և ստեղծագործական բուռն ծաղկման շրջանում, 53 տարեկանում հեռացավ մեզնից, որպես լուսատու աստղ փայլելով հայ երաժշտության երկնակամարում, թողնելով անջնջելի հետք: Լինելով հոգով արի, հայացքներով լավատես, վստահելով իր ուժերին՝ առաջնորդվելով ներաշխարհի հարուստ ձայների բազմերանգ հնչյուններով, անտեսեց բոլոր դառնությունները՝ ամբողջովին նվիրվելով միմիայն իր նպատակային սուրբ գործին, իր գաղափարներին...

Ցանկանում եմ այսօր տխրություններս դնել մի կողմ և խոսել միայն դժվարին ճանապարհով անցած ու ծնունդ առած այն երևույթի մասին, որ արվեստի պատմության մեջ քիչ ենք հանդիպում: Իմ հուշերում Դելլայանը եղավ և մնաց որպես իսկական հայ մարդու վառ, օրինակելի կերպար՝ իր ապրած կյանքով, հայի ոգով թաթախված ստեղծագործություններով, ուր զգում ես անկեղծ հմայքով ստեղծագործողին՝ իր ինքնուրույն ոճային դրոշմով, իր էությունը արտահայտող երաժշտական հնչյուններով, որոնք եղել են միջոց ինքնաարտահայտության և ինքնահաստատման:

Ստեղծագործեց ընդամենը տասը տարի, գրավելով լայն լսարաններ, աշխարհի տարբեր բեմահարթակների վրա, հուզելով բազում ունկնդիրների սրտերը: «Ժամանակակից երաժշտական երկ ստեղծել չի նշանակում շեղվել ազգայինից: Մտածելակերպը պետք է լինի ազգային, թեկուզև արդի գրելաձևի և ոճի բազմապիսի հնարքներով: Բովանդակությունը պետք է լինի հայկական»:

Հարությունը մարդ էր հարուստ ներաշխարհով՝ տոգորված սիրով, կարոտով, երազանքներով: Ուներ տիեզերքի գաղտնիքները բացահայտելու ոգի, քնքուշ սիրտ, նպատակային ջիղ, բարի ժպիտ, արցունք: Օժտված էր գեղեցիկը ընկալելու բացառիկ ունակությամբ, սիրում էր բնությունը, հողը, հողից ելած առաջին բողբոջը և վերջապես կյանքը, լույսը, արևը՝ վառ ճառագայթներով:

Դելլայանի ներաշխարհը հոգևոր հնչյունների գանձարան էր, ուր կար մանկուց բուն դրած առաքելական եկեղեցու շունչն ու հոգին: Պարզ թեմային կյանք էր տալիս, հավատարիմ մնալով ազգայինին՝ աշխարհին ներկայացնելով հայ երաժշտությունը արդի մտածողությամբ:

Մեր տան օդը, շունչը շատ երաժշտական էր: Ով լինում էր մեր տանը, հատկապես արվեստի մարդիկ, չէին ուզում հեռանալ, նստում էին մինչև ուշ գիշեր: Մեր տունն էլ փոքրիկ էր, սակայն շատ լուսավոր, ուր վառվում էին մեր կյանքի մոմերը՝ լուսավորելով շուրջը: Եվ այդ փոքրիկ տան պատերի ներսում ծնվում էին մի շարք ստեղծագործություններ, ուր կային նրա կյանքի ծխացող մոմերի շունչն ու հոգին, ուր կար մի կաթիլ յուղ իմ կյանքի մոմից, մի շիթ արև իմ արցունքներից վերածնած...

Հարությունի վերջին գործը Ավետիք Իսահակյանի Լիլիթ պատմվածքի մոտիվներով գրված բալետային երաժշտությունն է, որը մնաց անավարտ: Գրվեց միայն 32 էջ: Հիշում եմ, ինչպիսի ոգևորությամբ էր խոսում այն ավարտելու մասին: Կյանքի վերջին շրջանում տեսողությունը շատ էր վատացած: Ընկերները մեծ թղթերով նոտաթղթեր էին պատրաստել, սակայն դրանց վրա աշխատելն էլ էր դառնում անհնարին: Մի օր սրտնեղած ասաց ինձ. «Հոգիս լեցուն է Լիլիթի երաժշտությամբ, որը լսում եմ շարունակ: Երբ վերականգնվի տեսողությունս, երեք օրը բավարար է, որպեսզի գրի առնեմ այն...»:

Հարությունի փափագներից շատ ցանկալին Լևոն Շանթի Հին աստվածներ դրամայի հիման վրա երաժշտություն գրելն էր, որը, ցավոք, նույնպես չհասցրեց իրականացնել: Խորհրդային կարգերի գաղափարախոսությանը չհամապատասխանելու պատճառով անընդհատ արգելքներ էին

առաջացնում այն իրագործելուն: Մակայն, միննույնն է, Դելլայանը կվերադառնա այդ թեմային, քանզի խոսում էր վերապրելով, այրվելով հոգում կուտակվող և մշակվող երաժշտության հնչյուններից, մի օր գրելու և լսելու տենչով, եթե անողոք մահն այդքան շուտ չայցելեր... Մենք հաճախ էինք միասին այցելում Պանթեոն, ծաղիկներ դնելով արվեստի նվիրյալների շիրիմներին և ամեն անգամ Հարությունը, մոտենալով Կոմիտասի հուշարձանին, շոյում էր ձեռքերը՝ իր ընտրած դժվարին ուղու համար օգնություն խնդրելով Մեծն Կոմիտասից:

Շատ անգամ Դելլայանի ստեղծագործությունները հնչել են համերգների, կոմպոզիտորների միության համագումարների ժամանակ: Մակայն 1983-ի ապրիլի 23-ը հիշողությանս մեջ այն անջնջելի օրն է, որ եղավ մեր կյանքի հիշատակելի էջերից, ուր տեսա և զգացի գեղեցիկի և ճշմարիտի արժանավայել գնահատումը: Այդ օրը, Երևանում, Կոմիտասի անվան կամերային տանը Շումանի, Դեբյուսի կողքին առաջին անգամ պետք է հնչեր Հարությունի Նվիրում Կոմիտասին դաշնամուրային սոնատը հանրաճանաչ դաշնակահար Արթուր Փափազյանի կատարմամբ: Մա Դելլայանի համար որոշիչ կատարում էր արվեստի երկրպագուների լայն ընտրանու առջև: Սրտատրոփ սպասումի օրեր, ժամեր, վայրկյաններ... Վերջապես համերգը սկսված է, բեմ է դուրս գալիս վայելչակազմ դաշնակահար Արթուր Փափազյանը՝ արտիստիկ կեցվածքով, զգացողական շնչով, մեծ հուզմունքով հանդիսատեսին ներկայացնում Հարությունի սոնատը իր բազմաշերտ գույներով: Մա արդեն ուրիշ աշխարհ է, Դելլայանն է՝ ընկղմված իր մոլորակի խորհրդավոր լռության մեջ, կամաց-կամաց լուսավորելով իր շուրջը հոգու պայծառ ճառագայթներով: Այս ստեղծագործության ձևը դասական իմաստով չի համապատասխանում սոնատ հասկացողությանը: Մա արարում է, աղոթք է, նվիրում է Եղեռնի զոհերին՝ հանձինս Կոմիտասի: Այս սոնատի կորիզը իր՝ Դելլայանի հոգին է, ներդաշնակ Կոմիտասի և Սևակի արարչագործ ոգուն, մեղմ զեփյուռի հովերից եկող քնքուշ «Նարոյ»-ով՝ հոգի արարող իր դողանջներով:

Մարում են վերջին հնչյունները, վերջին մրմունջները... լռություն է... Հանկարծ սրահը պայթում է ինելացնորի, հոտնկայս ծափերից... Հանդիսատեսը ցնծում է, ուզում են տեսնել հեղինակին: Ծափերի տարափի ներքո բեմ է բարձրանում հեղինակը: Այս նշանակալից օրվան Դելլայանը երկար էր սպասել: Ես տեսա նրան՝ վերացած իր իսկ ստեղծած աշխարհից: Ես տեսա բեմում խոնարհվող Դելլայանին՝ ամբողջացած իր ստեղծագործության հետ, հուզմունքից փայլատակող, հուրհրացող աչքերով և... խաղաղված հոգով...

Մա Հարությունի անցած ստեղծագործական ճանապարհի մեծ հաղթանակն էր: Շատերը մոտեցան Դելլայանին արցունքոտ աչքերով, սեղմեցին ձեռքերը՝ խոնարհ շնորհակալությամբ...

Դելլայանի երաժշտությունը չես շփոթի որևէ մեկի երաժշտության հետ, այն յուրահատուկ է և ինքնատիպ : Նրա հոգևոր աշխարհը կլանում է իր մագնիսական ձգողությամբ, բացում փիլիսոփայական մտորումներով հագեցած մի աշխարհ, երկնայինի և երկրայինի երկխոսություն, ուր հաղթանակում են և՛ կյանքը, և՛ մահը, և՛ սերը :

Դելլայանի յուրաքանչյուր ստեղծագործություն թանկ և սիրելի է ինձ, սակայն առանձնակի տեղ եմ տալիս Topophono կոնցերտին: Միրով եմ հիշում այն երանելի օրերը, որ հագեցված էին ստեղծագործական բուռն և հետաքրքիր շնչով: Նորաստեղծ հնչյունները դառնում էին նոտաներ, ճիչ ու աղերս, ողբ ու հառաչ...որոնք զարգանալով դառնում էին հզոր ու հաղթական պարեր, Քոչարիի կանչերով, հայոց լեռների պես ուժեղ, ուս-ուսի տված հայ տղաների պարեր ու պարեր: Topophono-ն իմ զգացմունքների գագաթնակետն է, որի երաժշտության խորին շերտերում թևածում են իմ ու Հարությունի հոգիները: Երբ սկսում է նվագել գալարափողը, վերանում եմ, չեմ ուզում մտածել որևէ բանի մասին, ուզում եմ գրկել մեղեդին, փնտրելով հոգևոր կանչեր, կորսված դեմքեր, թանկագին արժեքներ...

Բոստոնում արդեն տեղի էր ունեցել ստեղծագործության ամերիկյան դեբյուտը, որը ընդգրկված էր Ամերիկյան երաժշտական փառատոնի ծրագրում: Հարությունը հրավիրված էր ներկա գտնվելու այդ համերգին: Մակայն Խորհրդային կարգերը արգելք հանդիսացան, չիրականացավ Դելլայանի մեկնումը: Երկրորդ համերգը հնչեց Լոս Անջելեսի Dorothy Chandler Pavilion սրահում, ուր, ի դեպ, ամենտարի տեղի է ունենում նաև ամերիկյան կինոխորհրդի Օսկար մրցանակաբաշխությունը: Հարությունն արդեն երկրորդ անգամ հրավիրված էր Լոս Անջելես, Հայ-Ամերիկյան թատերա-

երաժշտական ընկերության կողմից (նախագահ՝ Վիկտոր Մարտիրոսյան), մասնակից լինելու Արամ Ղարաբեկյանի դեկավարությամբ Topophonո կոնցերտի կատարմանը: Իր մեկնումը Միացյալ Նահանգներ մերժվում է երկրորդ անգամ: Համերգի աննախադեպ հաջողությունը առաջացրել էր Հարությունի անձի հետ ծանոթանալու հախուռն հետաքրքրություն: Նույն ընկերությունը նոր համերգ է կազմակերպում, կրկին անգամ Վիկտոր Մարտիրոսյանը ձեռնարկում է նոր հրավերք, որն այս անգամ հաջողվում է: Դելլայանը տասնօրյա ուղևորությամբ էր: Միրզոյանի հետ մեկնում է Լոս Անջելես՝ համերգ-հանդիպման: Այստեղ է, որ առաջին և վերջին անգամ հանդիպում է տաղանդավոր երաժիշտ Արամ Ղարաբեկյանի հետ, որի մասին հետո հիշում էր հուզմունքով և խանդավառությամբ: Մինչև հիմա հիշում եմ իր իսկ խոսքերը. «Ես ճանաչեցի Արամին ճիշտ այնպես, ինչպես պատկերացրել էի իմ մտապատկերում, որի նկարագիրը հասկացել էի իր նամակների բովանդակությունից»:

Առանձնակի ոգևորությամբ էր հիշում 1986 թվականի դեկտեմբերի 7-ի օրը կայացած համերգ-հանդիպումը, որը եղավ ջերմ ընդունելության, գնահատանքի հանդիսություն: Վերադառնալով Հարությունի նկարագրին՝ ուզում եմ հիշատակել նրա հայրենասիրությունը, որով շնչում էր իր ողջ էությամբ: Իրեն կյանք և ուժ տվողը հայրենի հողն ու ջուրն էին, որոնց մնաց հարազատ մինչև իր վերջին շունչը: Նվիրված էր հայրենիքին իր ուժերից շատ ավելի: Անկախ կյանքի վերջին շրջանի վատառողջ վիճակին, մասնակցում էր Արցախյան շարժման պայքարում մարտնչող զինվորներին օգնելու կազմակերպման գործին:

«Հորիզոն», գրական հավելված,
թիվ 4 (212), Ապրիլ 2002

Հարություն Դելլայանի ծննդյան 65-ամեակին

Միրելի ընթերցող, Հուշերիս առաջին գրությունից անցել են ամիսներ... Կրկին անգամ ուզում եմ գրուցել ձեզ հետ՝ քայլելով, անցնելով վերհուշերիս ճանապարհով, կրկին բացելով Հարություն Դելլայանի կյանքի, ստեղծագործական ուղու դռները:

Անդրադառնալով գրելիքիս, հասկանում եմ, դժվարին ճանապարհ ունեմ անցնելու, սիրոս մաշող անպատասխան մնացած «ինչու»-ներից, որոնք կազմում են Հ. Դելլայանի կյանքի պատմության խորհրդավոր առանցքը, պատմություն, որոնք հուշերիս կայացած ոսկե օղակներն են, շղթայված հոգուս՝ ամուր, անմոռաց անցյալով... Այն երաժշտությունը, որ հնչում է հոգուս մեջ, երբեք չի լուռ... Երաժշտություն, որ գալիս է ոչ միայն էությունը բնորոշող ձայներից, այլև կյանքի թողած նստվածքների ներկայությունից, եռացող կրակից, որ երբեք չդադարեց այրվել նրա հոգու մեջ: Հոգևոր և խորհրդավոր աշխարհը, որը սկիզբ էր առել դեռ մանկուց, երբ Աթենքի իրենց տան ջերմ ու լուսավոր սենյակում լսում էր կոմիտասյան երգերը, Հռոմի մայրապետների դպրոցում կրթություն ստացած իր պաշտելի մորից՝ Մարի Փաշայանից, եղավ հիմնաքարը հոգևոր զարգացման, որի մեջ ձևավորվեց, ապրեց ու ստեղծագործեց կոմպոզիտորը, արվեստի պատմության մեջ մնալով այն անհատներից, որոնք գալիս են այս աշխարհ՝ թողնելով իրենց հետքը: Հարությունը նույնպես ասաց 20-րդ դարի ստեղծագործողի իր խոսքը ուրույն ու բացառիկ ինքնատիպությամբ՝ ազգային մտածելակերպով, նորարարի միտումներով, էլ ավելի հարստացնելով հայկական երաժշտությունը: Հիանալի գրուցակից էր, հիանալի պատմում էր և կարողանում լսել դիմացինին... զգում էր ժամանակը, արձագանքում կատարվող իրադարձություններին, արվեստագետին հատուկ խանդավառ տարերայնությամբ:

«Յուրաքանչյուր ժամանակաշրջան իր հետ բերում է իր խնդիրներն ու հնչյունները, որոնց լուծումներն էլ հանդիսանում են այդ ժամանակաշրջանի արվեստագետի առաքելությունը»:

Ազնիվ էր, վեհանձն ու սկզբունքային: Չենթարկվեց ժամանակի իշխող կուսակցական գաղափարախոսությանը: Մերժում էր կեղծիքն ու հաճոյախոսությունը, շքայլ էր ոչ թե խոսքերում, այլ գործում, որին նվիրված էր ամենացորդ... Յուրաքանչյուր ստեղծագործություն համահունչ էր իր հոգու մեջ ապրող նախնիների ճակատագրին: Երաժշտական հնչյուններով պատմեց մարդկությանը, հատկապես օտարներին, հայի դառը անցյալը, ապրիլյան շաղախներից ծնված, բայց և վերածնունդ

ապրած, հաղթանակած երաժշտությամբ, դժվարին՝ բայց հմայիչ: Ստեղծագործական կարճ, բայց բեղուն կյանքում ստեղծեց գործեր, որոնք հնչեցին աշխարհի տարբեր բեմահարթակներից՝ նվաճելով լայն լսարաններ:

Ամառային վառ արևոտ օրերից մեկն էր, երբ մեր տան հաճելի հյուրն էր հայազգի տաղանդաշատ կինոռեժիսոր Հենրիկ Մայյանը: Լսելով Հարությունի երաժշտությունը, խիստ հուզված գրկախառնվեց, շնորհավորեց և պատից կախված ազդագրի վրա գրեց. «Հարություն, այս ստեղծագործության միջոցով ճանաչեցի քեզ, բայց զգացի, որ քեզ գիտեմ շատ տարիներ առաջ: Իմ մանկությունից, չճնվելուց դեռ առաջ... ես քեզ գիտեմ մեր պատմության միջոցով...»:

Դեռ պատանի հասակից նկարում էր, գրում բանաստեղծություններ, արձակ գործեր, հանդես գալիս «Մուրազ» կեղծանունով: Ուներ մի քանի ընտրյալ ընկերներ, որոնց համարձակվում էր ցույց տալ իր գրվածքները: Չէր կարծում, որ արվեստի տեսակներից ամենաբարձրալը և նվիրականը, որին տրվելու էր ամբողջովին՝ լինելու էր երաժշտությունը... Երաժշտությունը եղավ այն արտահայտչամիջոցը, որով խոսեցրեց իր ներաշխարհի զգացմունքները:

Գրում էր զարմանալի գեղեցիկ ձեռագրով, իսկ երբ սկսում էր մաքրագրել վերջնական ավարտված ստեղծագործությունը, ամենայն զգուշությամբ, նոտաները հավասար ու գեղեցիկ շարվում էին հնգագծի վրա՝ բժախնդի կոկիկությամբ: Լավ գիտեր նոտագրքերի շարվածքը գրապահարանի մեջ՝ ըստ հերթականության: Ոչ մեկս իրավունք չունեինք դիպչելու սեղանի վրա շարված թղթերին, նոտագրքերին, գրչին... Միրում էր իր առջև դրված խնդիրը պատշաճին հասցնել մինչև վերջ, առանց ձգձգելու: Ես ականջալուր էի նոր ծնված առաջին հնչյուններին, լինում էի առաջին մեկնարկողը... Գնահատում էր իմ կարծիքը: Զարմանում էի... Չէ՛ որ ես երաժիշտ չեմ...

1976 թվական. ուսանողական տարիներ: Հարությունը սովորում էր Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայում: Դժվարին տարիներ էին... Եվ աշխատել, հոգալ ընտանիքի հոգսերը, և սովորել, հասցնել բոլոր դասերը, ստեղծագործել, հանձնել քննություններ... Այս բոլորը երբեմն բերում էին ժամանակի պակասի: Չէր սիրում անպատրաստ գնալ դասի:

Լրջորեն սովորում էր յուրաքանչյուր առարկա: Կային դասախոսներ, որոնք չէին փորձում հասկանալ այս իրավիճակները և եկավ մի շրջան, ուր ասվեց որ՝ «Հարությունը որոնումների մեջ է»: Կարծես մարտահրավեր նետվեց Հարությունին: Ստեղծվեց առավել դժվարին կացություն, ավելի համառ ու տքնաջան ստեղծագործական օրեր, փաստելու համար իր ինքնությունը: Սկսեց միաժամանակ աշխատել երկու տարբեր բնույթի գործերի վրա՝ մանկական Փեփուշ օպերայի (ըստ Վարդգես Բաբայանի համանուն գրվածքի), թավջութակի և դաշնամուրի սոնատի: Աշխատում էր անդադրում, լարված, որպեսզի հասցներ տարեվերջյան քննություններին: Մոտենում էին քննական օրերը... Դեյլայանը հանգիստ, խաղաղ հոգով ներկայացնում է երկու ստեղծագործությունները: Քննական հանձնաժողովի անդամները զարմացած են՝ տեսնելով երկու հսկայական աշխատանք: Այս երկու աշխատանքներն էլ ապացուցեցին հանձնաժողովի անդամներին, որ իրենց առջև տաղանդավոր և ուժեղ անհատականություն է:

1979 թվական: Երևանում՝ Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճում, անցկացվում է հայ կոմպոզիտորների կամերային ստեղծագործությունների պլենում, ուր պետք է հնչեր նաև Հարությունի թավջութակի և դաշնամուրի սոնատը: Մոնատի առաջին կատարման փաստը, սպասողական վայրկյանները, լեփ-լեցուն դահլիճը, անհանգիստ ու անհամբեր էին դարձրել երգահանին: Համերգին ներկա էին հայ մշակույթի անվանի դեմքեր՝ երաժիշտներ, կոնսերվատորիայի դասախոսներ, պրոֆեսորներ, ընկերներ, բարեկամներ: Կարծես թե սա էլ լինելու էր Դեյլայանի երկրորդ քննությունը...

Բեմ են գալիս երաժիշտները՝ Ֆելիքս և Նելլի Միմոնյանները: Քարացած լռության մեջ հնչում են թավջութակի (սկիզբը՝ մենանվագ) թավջային գերող հնչյունները սահուն մեղեդայնությամբ, որին միանում է դաշնամուրը՝ իր մեջ առնելով հանդիսատեսին, տանելով մինչև վերջին մարող պիցիկատոները...

Սոնատը լսում ես լարված՝ անսահմանության մեջ, փիլիսոփայական խոհերը, հոգեբանական խորիմաստ դրամատիզմը: Այդ օրվանից անցել է 25 տարի... թարմ են հիշողություններս այն հուզումների, գրկախառնությունների, որոտալից ծափերի, գնահատանքի, որին արժանացան հեղինակը և ստեղծագործությունը:

Ես տեսա լեցուն դահլիճի ջերմ ընդունելությունը, հանդիսատեսների շողշողացող դեմքերը... Շատերի համար Դելլայանը, որը երևաց երաժշտական աշխարհում բավական ուշ, եղավ անսպասելի հայտնագործում...

Թավջութակի սոնատն՝ իր ոճական, հուզական, ասելիքի խորությամբ, ճանաչվեց երեկոյում հնչած ամենաազդեցիկ, ամենատպալոբիչ, ամենահիշելի ստեղծագործությունը: Շատերը մոտեցան և շատ անկեղծ սրտով շնորհավորեցին, համբուրեցին, ասացին իրենց սրտի ջերմ խոսքերը՝ ստեղծագործական նորանոր հաջողությունների մաղթանքներով...

Մոտեցան նաև նրանք, ովքեր ասում էին՝ Հարությունը որոնումների մեջ է... Նրանք արդեն մոռացել էին այդ մասին. վկան օրն էր, հնչած երաժշտությունը, որը առիթ տվեց խոսելու Դելլայանի ինքնատիպ մտածողության, ինքնատիպ խոսքի կարողության մասին, այն դասելով հայ մշակույթի, հայ երաժշտության կամերային դպրոցի մի նոր, արդիական շնչով գրված ստեղծագործությունների շարքին: Կոմպոզիտոր Ավետ Տերտերյանը մի քանի անգամ ոգևորվածությամբ գոչեց. «Հարություն, դու հերոս ես...»:

Ես ցնծության մեջ էի... չէ՞ որ տեսնում էի նրա կայացած կրկնակի հաղթանակը, որը եկավ ճշմարտության ձայնով, բերելով լայն ճանաչողություն Հարությունին, և նույն տարին՝ 1979 թվականին, Դելլայանը դարձավ Հայաստանի կոմպոզիտորների միության անդամ:

Արվեստի Ա. դպրոցում, ուր աշխատում էր Հարությունը, միջոցառում էր՝ համերգ-հանդիպում: Դելլայանը նվագում է Նվիրում Կոմիտասին դաշնամուրի սոնատը: Միջոցառմանը ներկա էր հռչակավոր երգեհոնահար Պերճ Ժամկոչյանը:

Ազդված սոնատի եղերական, գունային ու դրամատիկ հնչյուններից, համերգից հետո նա մոտենում է Դելլայանին, ծանոթանում, շնորհավորում և խնդրում է հանդիպում: Այս հանդիպումը եղավ ճակատագրական՝ որոշիչը մի նոր ստեղծագործության ծնունդի, որը գրվեց Պ. Ժամկոչյանի խնդրանքով:

Դելլայանի ընկերներից ճարտարապետ և երգիչ Արթուր Մեսչյանը, իմանալով այս մասին, սիրով տրամադրեց իր էլեկտրոնային երգեհոնը Հարությունին, որի հնչողական հնարավորություններն ավելի նպաստավոր էին երգեհոնային ստեղծագործություն գրելու համար:

Սկսվեց հետաքրքիր, լարված ու շատ պատասխանատու աշխատանքային, ստեղծագործական շրջան, ուր նյութի խորությունը կլանեց Հարությունին հիմնովին: Ստեղծագործությունը՝ առեղծվածային լռության միջից եկող, ոչ տեսանելի, ոչ շոշափելի խորքերից լսվող աղերսներ են՝ խորհրդավոր ասելիքներով... «Երբ ստեղծագործում ես, նախ պետք է դու զգաս նյութի խորությունը, որպեսզի մարդիկ էլ քո միջոցով, քո ապրումներով զգան և վերապրեն այդ բոլորը»:

Ստեղծագործությունը կոչվեց Հաղթական Ռեքվիեմ, գրված Եղեռնի պատկերավոր վերապրումներով: Սա մի հուզական, կոթողային երկ է՝ մտքի թռիչքի և զգացմունքների բացահայտման...

Երկրորդ հանդիպումը Պ. Ժամկոչյանի հետ կայացավ մեր տանը՝ ընտանեկան ջերմ ու հաղորդակից մթնոլորտում, ուր ներկա էին նաև հայ հոգևոր երգի նվիրյալներ Լուսինե Զաքարյանը և Խորեն Պալյանը: Մի րոպե և կարոտով եմ հիշում այն անմոռանալի, անկրկնելի երեկոն՝ շաղախված ջերմ ու հաճելի գրույցների, երաժշտության ունկնդրման, փոխադարձ մտերմության մթնոլորտում: Թերևս այն ժամանակ ոչ մեկիս մտքով չէր անցնում, որ երկնային խորհրդով իմաստավորված երեկոյի ավարտը երկու ստեղծագործողների մեջ այստեղ էլ պետք է վերջանար: Մտերմություն, որը սկսվեց

ստեղծագործական ջերմ շրջանակում, սակայն եղավ կարճ՝ ֆիզիկապես, իսկ հոգևորը՝ Դելլալեան անհատ-ստեղծագործողի մասին պայծառ հիշողություններով միշտ ուղեկցեց Պ. Ժամկոչյանին:

Երրորդ հանդիպումը չկայացավ... Այդ հանդիպմանը Հարությունը սպասում էր երկար... Ի ուրախություն բոլորիս, Պ. Ժամկոչյանը կրկին գտնվում էր Երևանում: Հայֆիլիարմոնիայի մեծ դահլիճում 1990 թվի ապրիլի 25-ին նշանակված էր համերգ Պ. Ժամկոչյանի կատարմամբ, ուր հայտագրի մասն էր կազմում նաև Հաղթական Ռեքվիեմը: Ժամկոչյանի կատարմամբ այս գործն անցել էր երկար ճանապարհ, նվաճելով շատ երկրների՝ Ճապոնիայի, Գերմանիայի, Իտալիայի, ԱՄՆ-ի, Կանադայի հանդիսատեսների սրտերը, մեկ անգամ ևս հայ երաժշտությանը հաղորդակից դարձնելով թե՛ հայազգի, թե՛ այլազգի ունկնդրին:

Երևանում, Պ. Ժամկոչյանի կատարմամբ Հաղթական Ռեքվիեմը պետք է հնչեր առաջին անգամ: Դելլալեանի կյանքում ապրիլ 25-ի կատարումը այն երջանիկ օրերից մեկն էր լինելու, որ դժվարանում էմ գրել, հիշելով այն ներքին հրճվանքը, որով ապրում էր հեղինակը, որ վերջապես... իրականանալու էր երկար սպասված երազանքը՝ լսելու, վերապրելու ստեղծագործական օրերն ու ժամերը...

...Անսպասելի, սև ուժով անողորմ մահը իր գույժով ներխուժեց իմ գեղեցիկ ընտանիքը՝ 1990 թ. ապրիլ 23-ին...

...Հնչեց Հաղթական Ռեքվիեմը ապրիլ 25-ին... առանց հեղինակի մասնակցության... երբ նուն օրը Հարությունի շուրջը հնչում էին ուրիշ մեղեդիներ, մեղեդիներ սգո և թաղման...

Երգեհոնի փողերից բարձրացող Ռեքվիեմի հնչյունները հասան առ Աստված՝ բողոքի ձայնով, այն խորհրդավոր «ինչո՞ւ»-ին, որն առ այսօր մնաց անբացատրելի, անհայտ...

— Ինչո՞ւ այս երկի ստեղծման ժամանակ, երբ գրվում էին առաջին նոտաները, հոսում էին արցունքները... Արդյո՞ք իր հոգու գաղտնարանում զգում և տեսնում էր մահվան սև ուրվականը...

... Դժվարանում էմ պատասխանել ...

Միրելի ընթերցող, Բնավ չէի ցանկանա գրել այս մասին՝ տխրությունս փոխանցելով ձեզ, սակայն սա պատմությունն է Հաղթական Ռեքվիեմի ստեղծման և կատարման, և անջատել այս մասը անիմաստ կլիներ: Որքան էլ Հարությունի ներաշխարհում խորն էր Ապրիլյան Եղեռնի դրոշմը, այս ստեղծագործության ուղեկիցներն են ԼՈՒՅՍՍԸ, ՀԱՎԱՍԸ, ՀԱՂԹԱՆԱԿԸ:

Ստեղծագործությունը ավարտվում է հաղթական՝ վերածննդի ոգեկոչելով հայ ժողովրդին: Ստեղծագործական հաջողություններից Դելլալեանը գլխապտույտ չէր ունենում, հակառակը՝ այս հաջողությունները մղում էին նրան դեպի նոր ոգեշնչումներ, ավելի պատասխանատվությամբ անցյալի ձեռքբերածների հիմքով ստեղծելու նոր գործեր:

1988 թվականին բոստանահայ լրագրող Ժաքլին Աբրամյանի հարցին, թե ի՞նչ կընտրեր որպես մասնագիտություն, եթե կրկին ծնվեր, Դելլալեանը պատասխանեց. «Եթե ծնվեմ նորից՝ ապա կընտրեմ միայն երաժշտությունը, ուրիշ ոչինչ: Չկա ավելի բարձր բավականություն, քան արտահայտել հոգիդ երաժշտության միջոցով: Երաժշտությունն իր մեջ ընդգրկում է այնպիսի ստեղծագործական եզրեր, որոնք վերցնում, տանում են քեզ հեռուները, որտեղ սահմաններ չկան: Դա մի իրականություն է՝ իրականությունից դուրս... Իմ հավատամքն ու պատգամն են՝ ծառայել ազգին: Ես այն անում եմ երաժշտության միջոցով»:

«Հորիզոն», գրական հավելված, թիվ 6 (226) Հունիս, 2003